

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมกรรมการหมกมุ่น ของครูประจำ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ วิถีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ และ นำเสนอเป็นการกำหนดแนวทางการวิจัยดังนี้

1. ปรัชญา แนวคิด หลักการ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
2. ความสำคัญของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
3. หลักสูตรการเรียนการสอน
4. บทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน
5. การสังเกตพฤติกรรมการสอน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ปรัชญา แนวคิด หลักการ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียน เป็นระบบการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ กิจกรรม การศึกษาจะจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ในการ เรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนมีความยืดหยุ่น คล่องตัวปรับเปลี่ยนได้ตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ จากการศึกษาค้นคว้ายังพบว่า มีผู้ให้ ความหมายการศึกษานอกโรงเรียนไว้หลายท่าน พอสรุปได้ดังนี้

การศึกษานอกกระบวน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนปกติ ไม่ว่า กิจกรรมนั้น จะจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ของกิจกรรมใหญ่อื่น ๆ เป็นกิจกรรม มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียน ที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมาย เช่น สถานเลี้ยงเด็กก่อน วัยเรียน (ยกเว้นโรงเรียนอนุบาล) โรงเรียนที่มุ่งให้อีกาต (Second Chance) แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ รับการศึกษา เมื่ออยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษาหรือที่ต้องออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด โรงเรียน ผู้ใหญ่ กิจกรรมลูกเสือ อนุภาษาด ยุวกาชาด ยุวกสิกร กลุ่มสนใจ ศึกษาดนตรี ฝึกฝนอาชีพ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2532 : 3)

การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง ประสบการณ์เรียนรู้ทั้งหลาย ซึ่งอยู่นอกระบบ
ชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกติ การศึกษานอกโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก
หมายถึง การศึกษาทุกอย่างตั้งแต่เรียนรู้จากพ่อแม่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จาก
เพื่อน ๆ การเรียนรู้จากสื่อสารมวลชน การเรียนรู้จากโรงเรียนผู้ใหญ่ และจากหน่วยพัฒนาต่าง ๆ
การเรียนรู้จากการฝึกงาน การเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาว เป็นต้น (มหาวิทยาลัย
สุโขทัยรวมาริราช. 2532 : 5)

เกียรติชัย พงษ์พณิชย์ (2521 : 48) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการศึกษา
นอกระบบ ที่แตกต่างจากการศึกษาในโรงเรียน ที่กระทำกันอยู่ในเวลานี้ ดังนี้

1. ไม่ตายตัวแต่มีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ไม่จำกัดผู้เรียนของผู้เรียน
ผู้เรียน ไม่กำหนดเวลาเรียนแน่นอน ไม่มีหลักสูตรตายตัว ไม่วัดผลเหมือนอย่างโรงเรียนทั่ว ๆ ไป ไม่
จำเป็นที่จะต้องมีสถานที่เรียนโดยเฉพาะ ไม่จำกัดความรู้ของผู้เรียน เป็นต้น
2. ผู้เรียนต่างมาเรียนด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ
3. สนองความต้องการของผู้เรียนได้ในเวลาอันรวดเร็ว หรือเกือบทันทีทันใดก็ได้
ไม่ว่าผู้เรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ หรือเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน
4. การจัดการศึกษาประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่มีหน้าที่
จัดการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น สถาบันสังคม อื่นๆ ก็จัดได้
5. ผลของการศึกษาไม่จำกัดอยู่เฉพาะ เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรง
เท่านั้น ยังมีผลต่อการเร่งรัดพัฒนาสังคมโดยตรงอีกด้วย และเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นในระยะเวลา
อันสั้น

บรรจง ชูสกุลชาติ (2519 : 5) กล่าวว่า การศึกษานอกโรงเรียน คือ การศึกษาที่
พยายามจัดขึ้น เพื่อช่วยเหลือคนซึ่งมีตนอยู่ในระบบโรงเรียน หรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าในระบบ
โรงเรียน หรือไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบการศึกษาในโรงเรียน ให้มีโอกาสได้มีความ
เสมอภาค และให้สมหวังในการศึกษา เพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัย และดำรงชีวิตอยู่อย่าง
เป็นสุขในสังคม

อุณา นพคุณ (2527 : 7) กล่าวว่า การศึกษานอกโรงเรียน เป็นกิจกรรมทาง
การศึกษาที่ไม่มีรูปแบบโครงสร้างที่แน่นอน เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่เลือกวัย ไม่เลือกเพศ ไม่
เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกภูมิหลัง และไม่เลือกสติปัญญา ความสามารถ หรือความถนัด ครอบคลุม
ถึงการศึกษาที่ไม่มีพิธีรีตรองด้วย เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคมจัดกิจกรรม
การศึกษาได้ทั้งในและนอกระบบ นับเป็นวิชาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย

อย่างยิ่ง

สุนทร สุนันทพิชัย (2523 : 84) การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึงการศึกษาที่จัด นอกกระบบโรงเรียน ไม่เน้นหนักในระเบียบแบบแผน มีลักษณะยืดหยุ่นมากจำมุ่งสนองวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะเจาะจงมากกว่าการศึกษาในโรงเรียน มักจัดในช่วงสั้น ๆ ไม่จำกัดโดยเวลาและสถานที่จะใช้สถานที่ใด เวลาใด เพื่อให้การศึกษาได้ตามความสะดวก ของผู้เรียน ไม่จำกัดโดยอายุ ผู้เรียนจะมีอายุเท่าไรก็ได้ ดังเช่น การฝึกอาชีพระยะสั้น การฝึกอบรมวิชาต่าง ๆ ระยะสั้น การเผยแพร่ด้วยสื่อต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชน ฯลฯ และลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียนที่สำคัญก็คือ ไม่เป็นการบังคับ ผู้เรียนมาเรียนด้วย ความสมัครใจของเขาเอง

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2524 : 13) กล่าวถึง การศึกษานอกโรงเรียน (Non-Formal Education) โดยความหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ข้อ 37 ให้ความหมายว่า เป็นการศึกษารูปแบบที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าการศึกษานั้นจะจัดขึ้น เป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นเพื่อมุ่งให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการ และความสนใจของพลเมือง

โกศลย์ ตั้งใจ (2535 : บทคัดย่อ) ได้สรุปสาระสำคัญของการศึกษาออกโรงเรียน จากแนวคิดของนักการศึกษาต่าง ๆ 11 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่สังคมจัดขึ้น นอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียนและมุ่งจูงใจจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ ซึ่งต่างไปจากการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ (Informal Education)
2. มีรูปแบบวิธีการจัดที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีทางเลือก(Choice) แต่ทั้งนี้ต้องเป็นโครงการที่ริเริ่ม เพื่อให้ตรงตามความต้องการเฉพาะเรื่อง(Specific Need)
3. เวลาในการจัดดำเนินงานแต่ละกิจกรรมมีระยะเวลาสั้น ๆ ไม่แน่นอน
4. เนื้อหาหลักสูตรไม่ตายตัว มีความยืดหยุ่นได้ตามความต้องการของผู้เรียนและมีความยืดหยุ่น (Flexible) ได้พอสมควรในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเข้าเรียน แต่ทั้งนี้ควรเป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ได้ทันที หลังจากจบการศึกษาตลอดหลักสูตรแล้ว ไม่ว่าผู้เรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ หรือประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน
5. ผู้สอนไม่จำกัดต้องเป็นผู้มีคุณวุฒิทางการศึกษาสูง จะเป็นใครก็ได้ที่มีความรู้ ความชำนาญ และเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ และฝึกทักษะให้แก่ผู้เรียนต้องการได้
6. สถานที่ที่ใช้สำหรับจัดให้การศึกษา จะเป็นที่ได้ก็ได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและข้อตกลงระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

7. การบริหารและการจัดการไม่ควรเข้มงวดมาก ไม่ควรมีกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับตายตัว ต้องสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม
8. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานกิจกรรมตามโครงการ ต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก เน้นให้ชุมชนและผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดหรือช่วยเหลือตนเองได้ในด้านค่าใช้จ่าย (Self Supporting)
9. การจัดการศึกษาประเภทนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่มีหน้าที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนเท่านั้น สถาบันสังคมอื่น ๆ ก็จัดได้
10. ผลของการศึกษาไม่จำกัดเฉพาะเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรงเท่านั้น ยังมีผลต่อการพัฒนาสังคมโดยตรงอีกด้วย และเป็นผลที่เกิดขึ้นในระยะเวลาดำเนินงาน
11. การประเมินผล มีโครงการที่สามารถประเมินมาตรฐานได้ และประเมินมาตรฐานไม่ได้ชัดเจน

ความสำคัญของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2535 ข : 7) ให้ความหมายของ การศึกษานอกโรงเรียน ไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนี้อาจจะเป็น เอกเทศ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับหน่วยงานที่จัดขึ้นนี้อาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษา หรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือ ไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาและตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต เริ่มจากตระหนักความจริงที่ว่า การศึกษาไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดที่การศึกษาในโรงเรียน หากครอบคลุมไปถึง การเรียนรู้ที่ได้รับตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงการเรียนรู้ในช่วงสุดท้ายของชีวิต จากเปลถึงหลุมฝังศพ (From Cradle to Grave)

ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียนโดยสรุปคือ การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษา ที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนี้อาจเป็นเอกเทศ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น ๆ หน่วยงานที่จัดขึ้น อาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรง หรือหน่วยงานอื่น รูปแบบของการจัดกิจกรรมต้องมีความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนได้ตามวัตถุประสงค์ และสถานการณ์ การศึกษานอกโรงเรียน จะให้ความสำคัญแก่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในสังคม แต่ไม่ได้ปล่อยให้เกิดขึ้นเอง ต้องจัดให้การส่งเสริมในรูปแบบแหล่งความรู้ หรือเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามวัย

การศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย ได้เริ่มต้นหลังจากที่มีการสำรวจสำมะโนประชากร เมื่อปีพุทธศักราช 2480 ซึ่งพบว่าพลเมืองไทยที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ถึงร้อยละ 68.8 รัฐบาลในสมัยนั้นจึงได้เริ่มต้นจัดการการศึกษาผู้ใหญ่ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2483 เป็นต้นมา โดยเน้นการอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น

ต่อมานักการศึกษาผู้ใหญ่ได้ปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นอ่านออกเขียนได้ให้ให้ครอบคลุมเนื้อหาในสิ่งที่เป็นสาระในการดำรงชีวิตให้มากขึ้น เรียกว่ามูลสารการศึกษาผู้ใหญ่ (Fundamental Adult Education) นั่นคือ นอกจากจะสอนให้อ่านออกเขียนได้ และคิดเลขเป็นแล้ว ยังมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับโภชนาการ การเกษตร การอนามัย สาธารณสุข ประเพณี วัฒนธรรม และหน้าที่พลเมืองด้วย

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2508 ได้มีการประชุมเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นที่ กรุงเทพมหานคร ประเทศอินโดนีเซีย ที่ประชุมเห็นว่าการสอนให้อ่านออกเขียนได้ที่จัดอยู่ในโลก ปัจจุบันนี้ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบท เนื้อหาสาระที่เรียนยังไม่สนองความต้องการ และไม่สามารนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะสิ่งที่ป็นสาระสำคัญเบื้องต้นในท้องถิ่นที่นี้อาจจะไม่สอดคล้องกับอีกท้องถิ่นหนึ่งก็ได้ การประชุมครั้งนี้จึงได้มีมติว่าการสอนการอ่านออกเขียนได้ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นจริงๆ เพื่อว่าชาวชนบทในท้องถิ่นนั้นๆ จะได้นำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันให้มากยิ่งขึ้น สิ่งที่มาเป็นเนื้อหาสาระในการสอน อ่านออกเขียนได้ ควรให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และให้เรียกการ อ่านออกเขียนได้นี้ว่า Functional Literacy (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2535 ช : 7) ซึ่งในภาษาไทยใช้คำว่า การอ่านออกเขียนได้แบบเบ็ดเสร็จ ดังนั้น การจัดการศึกษาสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่ ตามแนวคิดดังกล่าวจึงเรียกว่า "การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ" (Function Adult Education)

ในปี พุทธศักราช 2511 ได้เริ่มมีโครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นพื้นฐาน ระยะที่หนึ่งขึ้น โดยมีการแก้ไขปรัชญา และวิธีการเรียนการสอน จัดบทเรียนให้มีลักษณะที่นักศึกษาจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่เริ่มเรียน จากการประเมินพบว่า ประชาชนที่อ่านหนังสือไม่ได้มีความสนใจอยากมาเรียน เมื่อได้มาเรียนแล้วผู้เรียนสามารถอ่านหนังสือได้ แต่การเขียนยังไม่ดีนัก อย่างไรก็ตาม แม้โครงการนี้จะประสบผลสำเร็จในด้านการอ่าน การเขียน และการรู้จัก ต่อการมาเรียนของผู้ใหญ่พอสมควร แต่ในด้านอาชีพยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบว่าโครงการนี้จะประสบปัญหาเกี่ยวกับตำราแบบเรียน

โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นพื้นฐานของประเทศไทยระยะที่สอง เริ่มเมื่อปีพุทธศักราช 2513 ได้ทำการทดลองที่จังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่ กระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าโครงการนี้สามารถสนองความต้องการของประชาชนในชนบทได้เป็นอย่างดี จึงขยายการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเพิ่มขึ้นในท้องถิ่นอื่น ๆ รวมทั้งจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นอีกหลายประเภท ได้แก่ ประเภทชั้นเรียน ประเภทอาสาสมัครเด็กลอน ประเภทนักศึกษาวิทยาลัยครูสอนประเภทพระภิกษุสอน ประเภทในหน่วยทหาร และเบ็ดเสร็จสำหรับชาวเขา (พิมพ์ภาพ อินทจักร์. 2530 : 10-12)

หลักสูตรการเรียนการสอน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญระดับต่าง ๆ ให้แก่ผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้ได้มีโอกาสศึกษาต่อ ตามความสามารถและความต้องการ เป็นภาระให้ความรู้ตั้งแต่ ระดับชั้นอ่านออกเขียนได้ ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ปัจจุบันได้มีการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนเชื่อมต่อ การเรียนประเภทต่าง ๆ ที่จัดในกรมการศึกษานอกโรงเรียนเอง คือ หลักสูตรการศึกษานอก-โรงเรียนสายสามัญ พุทธศักราช 2530 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2533 : 127) การจัดการศึกษาสายสามัญศึกษา ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ผ่านมา ก่อนที่กระทรวงศึกษาธิการ จะมีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดดำเนินการเป็น 3 รูปแบบ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2533 : 130) คือ

1. การศึกษาผู้ใหญ่ภาคค่ำ ซึ่งเปิดสอนเป็นชั้นเรียน มีครูสอนเป็นรายวิชา ในแต่ละระดับชั้น
 2. การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เป็นการเรียนการสอน ที่ให้ผู้เรียนศึกษาจากคู่มือเรียน ฟังบทเรียนที่ออกอากาศทางวิทยุและมาพบกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่กำหนด ถ้ามีปัญหามาซักถามจากวิทยุประจำกลุ่ม หรือเขียนจดหมายสอบถามได้จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
 3. การศึกษานอกโรงเรียน ประเภทบุคคลภายนอก เป็นการเรียนที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด
- การจัดการศึกษาทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวแล้ว หลักสูตรและวิธีดำเนินงานเป็นอิสระแก่กัน ถ้านักศึกษาลงทะเบียนเรียนการศึกษาแบบใดแล้ว จะต้องเรียนแบบนั้นไปจนกว่าจะจบ

หลักสูตรของแต่ละระดับ ไม่สามารถที่จะเลือกเรียนแบบอื่น ๆ ได้ในเวลาเดียวกัน และวิชาที่สอบได้ไว้แต่จะรูปแบบการเรียน ก็ไม่สามารถจะนำมารวมกันได้ ต่อมากรมการศึกษาออกโรงเรียนโดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ประกาศให้ใช้หลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 โดยเปลี่ยนให้มีการจัดการเรียนการสอนเป็น 3 วิธีเรียนคือ วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ทร.) วิธีเรียนแบบทางไกล (ทก.) วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.) ซึ่งสามารถทำให้ ผู้เรียนเลือกเรียนได้ทั้ง 3 วิธีเรียนแล้วนำมาผลการเรียนทั้ง 3 วิธีเรียนมารวมกันเพื่อ จบหลักสูตร (กรมการศึกษาออกโรงเรียน 2533 : 6)

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530

หลักการของหลักสูตร

1. เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอันเป็น พื้นฐานให้เห็นช่องทางสำหรับประกอบอาชีพตามความฉลาด ความสนใจ และความถนัด ตลอดจนรู้จักหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกงานอาชีพ
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงการดำรงชีวิตของตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิทยาการใหม่ ๆ
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความเป็นเอกภาพแห่งชาติ สอดคล้องกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพในด้านจริยธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมไปในแนวทางอันจะเป็นการช่วยพัฒนาประเทศ
5. เป็นการศึกษาที่จัดให้ประสานสัมพันธ์กัน ทั้งระบบโรงเรียน และนอกระบบ

โรงเรียน

จุดมุ่งหมายหลักสูตร

1. ให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงกระบวนการคิด ซึ่งมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม และวิชาการ
2. มีความรู้ทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติมและ วัฒนธรรม
3. เห็นคุณค่าและธำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรม อันดีงาม
4. เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รู้จักพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

5. เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิหน้าที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6. มีเจตคติที่ดีต่อสังคมอาชีพ ฝึกให้ขยันอดทนและประหยัด ตลอดจนรู้จักสงวน บำรุงรักษา สาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้นำเสนอโครงสร้างหลักสูตรไว้ใน ตาราง 1 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 25 – 35)

ตาราง 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หมวดวิชา	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		หมายเหตุ
	วิชาบังคับ (หน่วยการเรียน)	วิชาเลือก (หน่วยการเรียน)	
วิชาภาษาไทย	ภาษาไทย (7) TH 20	ภาษาไทย 1 (9) TH 21	จะเลือกเรียนหมวดวิชาใดก่อนก็ได้
วิชาคณิตศาสตร์	คณิตศาสตร์ (3) MA 20	คณิตศาสตร์ 1 (9) MA 21 คณิตศาสตร์ 2 (9) MA 22	ภาคเรียนที่สองเรียนเรียงตามอันดับ
วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต	ส่งเสริมคุณภาพชีวิต (13) SO 20	ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ภาคเหนือ (9) SO 21 ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (9) SO 22 ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ภาคกลาง (9) SO 23 ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ภาคใต้ (9) SO 24 ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ภาคตะวันออก (9) SO 25	จะเรียนหมวดวิชาบังคับหรือเลือกใดก่อนก็ได้

ตาราง 1 (ต่อ)

หมวดวิชา	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		หมายเหตุ
วิชาอาชีพ	โลกของงานอาชีพ (3) WO 20	อาชีพที่เป็นการฝึกทักษะ (200 ชม.- 1 หมวดวิชา) อาชีพ 1 WO 21 อาชีพ 2 WO 22 อาชีพ 3 WO 23	วิชาอาชีพเลือกผู้เรียน จะเลือกเรียนหรือเทียบ โอนได้ทั้ง 3 หมวด วิชาตามเกณฑ์ที่ กำหนด
วิชาต่างประเทศ		ภาษาอังกฤษ 1 (9) EN 21 ภาษาอังกฤษ 2 (9) FN 22	จะเลือกเรียนวิชาใด ก็ได้
วิชาวิทยาศาสตร์		วิทยาศาสตร์ 1 (9) CS 21 วิทยาศาสตร์ 2 (9) SC 22	จะเลือกเรียนหมวด วิชาใดก่อนก็ได้
	4 หมวดวิชา	3 หมวดวิชา (อย่างน้อย)	ผู้ที่จบหลักสูตรต้อง เรียนวิชาบังคับ 4 หมวดวิชาและวิชา เลือก 3 หมวดวิชารวม กันไม่น้อยกว่า 7 หมวดวิชา (53 หน่วยการเรียนรู้)

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร

1. การเรียนการสอน

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียนควรให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และให้มีความสัมพันธ์ระหว่างหมวดวิชามากที่สุด

1.2 ผู้สอนควรใช้วิธีสอน ที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้พิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสม กับจุดประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบ แก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานเป็นกลุ่ม ฯลฯ

1.3 ผู้สอนควรคำนึงถึง การที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

2. เวลาเรียน ในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร แต่ไม่มีภาคฤดูร้อนเป็นจำนวนภาคเรียนเพื่อให้ครบ 4 ภาคเรียน ยกเว้นที่มีการเทียบโอนผลการเรียน

3. การวัดผลผลการเรียน การวัดผลผลการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีการดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ

3.1 วัดผลก่อนเรียน เพื่อศึกษาความสนใจ ความถนัด และความรู้พื้นฐาน ของนักศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ให้เหมาะสม โดยครูประจำกลุ่มเป็นผู้ ดำเนินการ

3.2 วัดผลระหว่างเรียน เพื่อศึกษาความก้าวหน้าในการเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ควรดำเนินการเป็นระยะ ๆ โดยครูประจำกลุ่มหรือเจ้าหน้าที่ ศูนย์บริการ การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และกิ่งอำเภอ เป็นผู้ดำเนินการ

4. การประเมินผลผลการเรียน การประเมินผลผลการเรียนให้เป็นไปตาม ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษา นอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 โดยให้เกณฑ์การตัดสิน ผลการเรียนดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2535 ก : 20-21)

4.1 นักศึกษาจะต้องสอบให้ได้คะแนน ในแต่ละหมวดวิชาไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของคะแนนระหว่างภาค และปลายภาคเรียนรวมกัน โดยกำหนดอัตราส่วน คะแนนระหว่างภาค : คะแนนปลายภาค เท่ากับ 40 : 60 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. คำสั่งที่ 2135/2534 ลงวัน

ที่ 22 พฤศจิกายน 2534) ตัดสินผลการเรียนเป็นหมวดวิชา หมวดวิชาที่ได้ระดับผลการเรียนตั้งแต่ ระดับ 1 - 4 ถือว่าสอบผ่านหมวดวิชานั้น

4.2 นักศึกษาที่ไม่เข้าสอบปลายภาค เรียนไม่จำการนี้ใดๆ ให้ผลการเรียนเป็น "0" คือ สอบหมวดวิชานั้นไม่ผ่าน ต้องลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาบังคับ ส่วนในหมวดวิชาเลือก จะลงทะเบียนเรียนใหม่ในหมวดวิชาเดิม หรือเปลี่ยนหมวดวิชาก็ได้

4.3 นักศึกษาที่ได้รับพิจารณาให้จบหลักสูตรได้ จะต้องสอบผ่านวิชาบังคับ 4 หมวด วิชาเลือก 3 หมวดวิชา

4.4 นักศึกษามีสิทธิ์เข้าสอบปลายภาคเรียน ต้องมีเวลาพบกลุ่มไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 75 แต่ถ้ามีเวลาพบกลุ่มไม่ถึงร้อยละ 75 ให้อยู่ในดุลยพินิจของหัวหน้าสถานศึกษา

4.5 ค่าระดับผลการเรียน กำหนดดังนี้

คะแนนร้อยละ 80-100 ให้ระดับ 4 หมายถึง ดีมาก

คะแนนร้อยละ 70-79 ให้ระดับ 3 หมายถึง ดี

คะแนนร้อยละ 60-69 ให้ระดับ 2 หมายถึง ปานกลาง

คะแนนร้อยละ 50-59 ให้ระดับ 1 หมายถึง ผ่าน

คะแนนร้อยละ 0-49 ให้ระดับ 0 หมายถึง ไม่ผ่าน

บทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ วิถีเรียนทางไกล ตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาได้มากน้อยเพียงใดนั้น ครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนเป็นบุคคล ที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับ การเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มต้นก่อนตัดสินใจเข้าเรียน จนถึงหลักสูตรการศึกษาในแต่ละระดับ ดังนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้กำหนดบทบาท หน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนไว้ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535 ก : 30-32)

1. การประชาสัมพันธ์ ด้านการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ ให้ท้องถิ่นทราบ
2. การทำหน้าที่ครูธุรการของกลุ่ม
3. การติดต่อประสานงานกับกลุ่ม
4. การพบกลุ่มผู้เรียน เพื่อทำกิจกรรมกลุ่ม ตามระยะเวลาที่กำหนดโดยครูประจำ

ศูนย์การเรียนชุมชน สายสามัญ วิถีเรียนทางไกล ต้องปฏิบัติดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2533 :33-34)

- 4.1 กำหนดวัตถุประสงค์ ของการของการพบกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 ข้อ ดังนี้
- 4.1.1 เน้นตัว นักศึกษาเอง โดยให้รู้จักและเข้าใจการ ทำงานเป็นกลุ่ม
 - 4.1.2 เน้นการแก้ปัญหาการเรียน โดยใช้เวลาประมาณร้อยละ 30 ของ เวลาการพบกลุ่มแต่ละครั้ง
 - 4.1.3 เน้นกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้เวลา ประมาณร้อยละ 70 ของเวลาพบกลุ่มในแต่ละครั้ง
- 4.2 กำหนดขั้นตอนการพบกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ
- 4.2.1 จัดทำแผนการพบกลุ่ม เป็นรายสัปดาห์ รายภาคเรียนเป็นต้น
 - 4.2.2 กำหนดวันเวลา และสถานที่ในการพบกลุ่ม
 - 4.2.3 พบกลุ่มตามแผนที่จัดทำ (ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงตามข้อ 2 ให้แจ้งให้ นักศึกษา และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนทราบล่วงหน้า)
- 4.3 กำหนดเกณฑ์การพบกลุ่ม การพบกลุ่มของนักศึกษาการศึกษา นอกโรงเรียน วิถีเรียนทางไกล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
- 4.3.1 การพบกลุ่มย่อยมี 3 ลักษณะ คือ
 - 4.3.1.1 แบบรายสัปดาห์ ๆ ละครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง
 - 4.3.1.2 แบบรายปักษ์ ๆ ละครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง
 - 4.3.1.3 แบบรายเดือน ๆ ละครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า 2 วัน ๆ ละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง นักศึกษาต้องมีเวลาพบกลุ่ม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาพบกลุ่ม ในแต่ละภาคเรียน จึงจะมีสิทธิ์เข้าสอบปลายภาคเรียนได้ นักศึกษาที่มีเวลาพบกลุ่มต่ำกว่าร้อยละ 75 ให้อยู่ในดุลย- พินิจของหัวหน้าสถานศึกษาที่จะพิจารณาให้เข้าสอบปลายภาค
 - 4.3.2 การพบกลุ่มใหญ่มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ ห้างบรรยายโดยวิทยากรพิเศษเป็นรายวิชาไป ขั้นตอนการจัดให้มีการพบกลุ่มใหญ่เป็นดังนี้
 - 4.3.2.1 รวบรวมรายชื่อให้ได้ 50 คนขึ้นไป (เฉพาะมัธยมศึกษา ตอนปลาย เท่านั้นจึงจะได้ค่าตอบแทน)
 - 4.3.2.2 แบ่งกลุ่มนักศึกษาตามหมวดวิชาที่ลงทะเบียนเรียน
 - 4.3.2.3 ครูประจำกลุ่มทำแผนประสานงาน และเชิญวิทยากร
 - 4.3.2.4 ขออนุญาตต่อศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
- ล่วงหน้า
- 4.4 เทคนิคการพบกลุ่มมี 5 ขั้นตอน คือ

- 4.4.1 นำเข้าสู่บทเรียน
- 4.4.2 ขึ้นรวบรวมปัญหาการเรียนจากผู้เรียน
- 4.4.3 ขึ้นการแก้ปัญหาการเรียน
- 4.4.4 ขึ้นทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 4.4.5 ขึ้นสรุปในการนัดหมายครั้งต่อไป

- 5. การให้คำปรึกษา และช่วยเหลือด้านการเรียนแก่นักศึกษา
- 6. การตรวจแบบฝึกหัด ข้อทดสอบ จัดทำคะแนนระหว่างภาคเรียน
- 7. รายงานผลการปฏิบัติงาน ให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ทราบภายใน

วันที่ 5 ของทุกเดือน

- 8. การปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนมอบหมาย

คุณสมบัติของครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1. ครูประจำกลุ่มระดับประถมศึกษา ต้องมีพื้นความรู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าเป็นอย่างต่ำ

2. ครูประจำกลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องมีพื้นความรู้จบอนุปริญญาหรือเทียบเท่าเป็นอย่างต่ำ

3. ครูประจำกลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องมีพื้นความรู้จบระดับปริญญาตรี เป็นอย่างต่ำ

แนวทางการพบกลุ่มและกระบวนการพบกลุ่ม

การพบกลุ่ม การจัดการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิธีเรียนทางไกล ได้ยึดหลักการปรัชญา "คิดเป็น" โดยพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับกระบวนการ "คิดเป็น" ซึ่งจะยังผลให้นักศึกษา รู้จักวิธีการคิด และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยการรวบรวมข้อมูลอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติ ตามความเหมาะสมแก่สภาพของตนเอง ภายใต้อุปสรรคแห่งคุณธรรม ดังนั้น ในการจัดทำสื่อ เพื่อให้ประกอบการเรียนการสอน วิธีเรียน ทางไกล จึงได้พยายามให้สอดคล้อง และสัมพันธ์กับกระบวนการ "คิดเป็น" โดยใช้สื่อหลัก 3 ชนิด คือ

- 1. รายการวิทยุ
- 2. คู่มือเรียน หรือแบบเรียน ที่สามารถเรียนได้ด้วยตนเอง
- 3. การพบกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการพบกลุ่ม

1. เพื่อแก้ปัญหของการเรียน จากที่ได้ศึกษาจากบทเรียน ด้วยกระบวนการกลุ่ม และการพึ่งพาตนเอง
2. เพื่อฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม การคิดและการตัดสินใจ อย่างมีระบบรวมทั้ง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม
3. เพื่อนำความรู้จากบทเรียน และประสบการณ์ มาประยุกต์เพื่อใช้แก้ปัญหา ในชีวิตประจำวันและปัญหาสังคม
4. เพื่อร่วมหาแนวทาง และปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ประเพณี อันดีงามของชาติและท้องถิ่น

ลักษณะและเกณฑ์การพบกลุ่ม

1. ให้สถานศึกษาจัดให้นักศึกษามีการพบกลุ่ม ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ
 - ลักษณะที่ 1 พบกลุ่มรายสัปดาห์ ๗ ครั้ง ๗ ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง
 - ลักษณะที่ 2 พบกลุ่มรายปักษ์ ๗ ครั้ง ๗ ละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง
 - ลักษณะที่ 3 พบกลุ่มรายเดือน ๗ ครั้ง ๗ ละ 2 วัน ๗ ละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

2. นักศึกษามีสิทธิ์เข้าสอบปลายภาคเรียน จะต้องใช้เวลาพบกลุ่มไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75 ของเวลาการพบกลุ่มทั้งหมด ในแต่ละภาคเรียน ถ้านักศึกษามีเวลาการพบกลุ่ม ไม่ถึง ร้อยละ 75 ให้อยู่ในดุลยพินิจของหัวหน้าสถานศึกษาที่จะพิจารณาให้เข้าห้องสอบปลายภาคเรียน

การวางแผนการพบกลุ่ม

ในการพบกลุ่มนักศึกษา สำหรับการเรียนรู้วิธีเรียนทางไกลนั้น บทบาทของครูประจำกลุ่ม จะแตกต่างจากบทบาทการสอนของครูชั้นเรียน ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนแบบทางไกลนั้น นักศึกษาจะต้องศึกษาหาความรู้จากเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ด้วยตนเองมากขึ้นจากสื่อการเรียน เช่น คู่มือเรียน แบบเรียน รายการวิทยุ รวมทั้งการฝึกทักษะ โดยการทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ มาก่อน จึงจะพบกลุ่ม

ดังนั้น การพบกลุ่มจึงไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการติว หรือการสอนเนื้อหาวิชาการ ทั้งหมด แต่จะเป็นการพบกลุ่ม เพื่อฝึกกระบวนการคิดเป็น การแก้ปัญหา การตัดสินใจ โดยมุ่งสอนคน ให้เป็นครู เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของนักศึกษา ส่วนการแก้ปัญหาจากบทเรียนนั้น จะให้มืออยู่บ้างร้อยละ 30 ของเวลาการพบกลุ่ม แต่ครั้งเท่า นั้น เวลาที่เหลืออีกร้อยละ 70 นั้น เป็น ช่วงเวลาที่ครูประจำกลุ่ม จะต้องวางแผนจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม ที่เกี่ยวกับการพัฒนา

คุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งจะต้องวางแผนไว้ตลอดภาคเรียน โดยครู ประจำกลุ่มจะต้องศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน ครอบครัว ที่องถิ่น ศึกษาปัญหาของชาติและสังคม โดยส่วนรวม ศึกษาประเด็นการศึกษารายวันทั้งจากคู่มือการเรียนแบบเรียน รายการวิทยุ แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ ตัดเลือกประเด็นที่สำคัญ ที่เร่งด่วนนำมาจัดทำแผนการพบกลุ่ม ประจำภาคเรียนนั้น ๆ

ขั้นตอนการพบกลุ่ม

การจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ครูประจำกลุ่มสามารถจัดกิจกรรมได้ 5 ขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นการพบกลุ่มจนเสร็จสิ้นการพบกลุ่มดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การนำเข้าสู่กลุ่ม (5 นาที)

1. ทักทายพูดคุยกับผู้เรียน
2. กิจกรรมนันทนาการสั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การแก้ปัญหาการเรียน (50 นาที)

1. รวบรวมปัญหาการเรียนภายในสัปดาห์จากผู้เรียน (ครูเตรียมมาด้วย)
2. จัดกลุ่มปัญหาซึ่งจัดได้ 3 ระดับ คือ
 - 2.1 ปัญหาง่าย
 - 2.2 ปัญหายาก
 - 2.3 ปัญหายากมาก
3. แก้ปัญหาการเรียนโดยวิธีการ
 - 3.1 ปัญหาง่าย ใช้วิธีการจับคู่ให้ผู้เรียนออกผู้ไม่รู้
 - 3.2 ปัญหายาก ใช้วิธีแบ่งกลุ่มย่อย ให้กลุ่มย่อยช่วยกันแก้ปัญหา

ร่วมกัน

3.3 ปัญหายากมาก ใช้วิธีครูประจำกลุ่มสอน (ถ้าสอนได้) หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ หรือแบ่งกลุ่มผู้เรียนไปสืบเสาะหาจากแหล่งความรู้หรือผู้รู้ในห้องอื่น

ขั้นตอนที่ 3 กิจกรรมสั้น (5 นาที)

1. พักย่อย หรือ
2. จัดนันทนาการสั้น ๆ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดและให้สอดคล้อง

กับเนื้อหาที่จะเรียนในช่วงต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 กิจกรรมพัฒนาชีวิตและสังคม (110 นาที)

1. ให้สภาพปัญหา โดยใช้วิธีบอกเล่า หรือรูปภาพหรือบทบาทสมมุติ
2. เสนอประเด็นปลายเปิด ซึ่งเสนอได้ 2 ทาง คือ
 - 2.1 ครูประจำกลุ่มเสนอประเด็นจาก

- 2.1.1 บทเรียนเพื่อการนำไปใช้แก้ปัญหาหรือนำมาประยุกต์ใช้
- 2.1.2 สังคมในอดีต ปัจจุบันและอนาคต เพื่อยกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นมาช่วยกันอภิปรายหาแนวทางแก้ปัญห

2.2 นักศึกษาเสนอประเด็นจาก

- 2.2.1 สังคม ชุมชน ห้องเรียนที่นักศึกษาพบเห็นและหยิบมาตั้งประเด็นปัญหาเพื่อการอภิปรายกลุ่ม

2.2.2 ตนเอง คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เช่น มารยาท กีฬา
ยาเสพติด เป็นต้น

- 3. แบ่งกลุ่มเพื่ออภิปรายหาแนวทางแก้ปัญหตามปรัชญา "คิดเป็น"
- 4. นำผลการอภิปรายเสนอกลุ่มใหญ่ เพื่อให้กลุ่มใหญ่เสนอข้อมูล

เพิ่มเติม

- 5. ครูประจำกลุ่มเสนอแนวทางและสรุป

ขั้นตอนที่ 5 กิจกรรมต่อเนื่อง (10 นาที)

- 1. นัดหมายและเตรียมการพบกลุ่มครั้งต่อไป
- 2. มอบหมายภารกิจจากขั้นที่ 4 (กิจกรรมพัฒนาชีวิตและสังคม)ให้นำไป

ปฏิบัติ เป็นรายคนหรือรายกลุ่ม

- 3. สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ต้องมีการสอบถามความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
(กพร.) และช่วยกันหาแนวทางในการปฏิบัติหรือแก้ปัญหาต่อไป(ถ้ามี)

กระบวนการพบกลุ่ม

ครูประจำกลุ่มต้องมีความเข้าใจ กระบวนการกลุ่มที่ถูกต้อง และเป็นผู้ฝึกฝนให้
ผู้เรียน ใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงานกลุ่ม และการทำงานในชีวิตประจำวัน

ในการพบกลุ่มผู้เรียน บางครั้งก็ไม่เกิดกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกแต่ละคน
ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ครูประจำกลุ่มจะต้องเริ่มต้นจัดให้
ความรู้แก่ผู้เรียนในเรื่องกระบวนการกลุ่มในช่วงแรก ๆ ของภาคเรียนแรกของ ผู้เรียน ด้วยการ
ย้ำเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในตำแหน่งต่าง ๆ ของกลุ่ม และฝึกให้ปฏิบัติจริง
ได้ถูกต้อง โดยคำนึงเนื้อหาที่ควรให้ผู้เรียนเข้าใจ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 จะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนทราบว่า กลุ่มจะประสบผลสำเร็จได้นั้น
จะต้องคิดหรือกระทำอย่างมีระบบ มีกฎเกณฑ์ มีข้อตกลง มีข้อ약จะทำอะไรก็ทำตามอำเภอใจ
เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว โอกาสที่จะเกิดกระบวนการกลุ่มก็เป็นได้ยาก

ประการที่ 2 จะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจว่า องค์ประกอบที่จะให้กลุ่ม ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องประกอบด้วย ผู้นำและผู้ตามที่ดี เพราะฉะนั้น จึงต้องมีกิจกรรมที่จะฝึก ให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสได้ฝึกทำหน้าที่ผู้นำ และเป็นผู้ตาม หมุนเวียนกันไป โดยไม่มีการผูกขาด

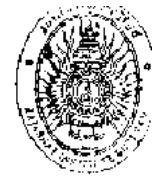
ประการที่ 3 จะต้องทำให้ผู้เรียนทราบว่า ตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม ที่กำหนดไว้เป็นแนวสาคลมีอะไรบ้าง เช่น ตำแหน่งประธาน ตำแหน่งเลขานุการ ตำแหน่งสมาชิก กลุ่ม เป็นต้น

การสังเกตพฤติกรรมการสอน

การสังเกต และการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอน เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการปรับปรุง คุณภาพของการสอนของครู โดยเชื่อว่าวิธีการดังกล่าวจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของครู และผู้เรียน ให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว อีกด้วย ดังนั้นจึง ได้มีการค้นคว้าและพัฒนาเทคนิคต่าง ๆ หลายวิธีสำหรับจัดประเภท และวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนในห้องเรียน ดังที่ แฟลนเดอร์ (Flanders, 1970 : 2) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายสำคัญในการสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมในห้องเรียนไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยให้ครูพัฒนาการสอน และสามารถควบคุมพฤติกรรมการสอน ตนเองได้
2. เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ ระหว่างการสอนของครู กับการตอบสนองของ นักเรียน ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กัน
3. เพื่อให้นักเรียนปรับตัวได้ดีขึ้น
4. มุ่งศึกษาเฉพาะพฤติกรรมที่สังเกตได้

ต่อมา ในปี ค.ศ. 1966 ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford Center for Research and Development in Teaching) ได้เริ่มศึกษาความสามารถของครู โดยใช้ The Stanford Teacher Competence Appraisal Guide โครงการนี้มีชื่อว่า Appraisal Guide Revision ภายหลังเปลี่ยนเป็น "A Taxonomy of Teaching Behavior" เป็นเครื่องมือ เพื่ออธิบาย พฤติกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ได้อย่างกว้างขวาง เครื่องมือนี้ ประกอบด้วยข้อความ ที่กล่าวถึงพฤติกรรมการสอน บางข้อความสามารถจัดอันดับคุณภาพได้ (Ratable) บางข้อความใช้วิธีนับความถี่ที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น และบางข้อความสามารถใช้ได้กับ ทั้งสองวิธีที่กล่าวมา จากการทดลองให้อาจารย์นิเทศก์ที่มีประสบการณ์ทางวิชาการครู จำนวน 18 คน เป็นผู้ตัดสินจัดกลุ่มข้อความ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมภาเรียนการสอนในห้องเรียน 195 ข้อความ ซึ่งเลือกมาอย่างครอบคลุม ทุกคนมีอิสระในการตัดสิน ปรากฏว่า อาจารย์นิเทศก์ส่วนมากจัดได้

เป็น 15 ถึง 20 กลุ่ม ต่อมาเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัย และพัฒนาการสอนเองได้พยายาม ปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง จัดกลุ่มได้เป็น 19 กลุ่ม คือ พฤติกรรมการสอน ด้านทักษะในวิชาชีพ การพูดกับแบบของ ภาษา การเตรียมการสอน การประเมินผล แรงจูงใจ วินัยในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การบรรยาย การถามตอบ การให้งานปฏิบัติ การใช้อุปกรณ์ การให้ส่งเสริมกำลังใจ การทบทวน การถ่ายโยง การอนุมานกับกรณีปัญหา การอภิปราย การรายงาน การสอนให้เหมาะสมกับบุคคลทั่วไป (Baral and others. 1969 : 1 : ช้างถึงใน จลชาติ จันทรมณี. 2527 : 11)

การสร้างเครื่องมือสังเกตพฤติกรรม และวิเคราะห์พฤติกรรมภายในห้องเรียน ดังกล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่ามีระบบแบบแผนและวิธีการแตกต่างกันหลายวิธี วิธีการบันทึก ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ปัจจุบันนิยมใช้การบันทึกการสังเกต 2 วิธี (เชิดศักดิ์ โยธาสินธุ์. 2523 : 76-81 ; ช้างถึงใน จลชาติ จันทรมณี. 2527 : 21 - 22) คือ Sign System และ Category System

1. Sign System เป็นระบบที่กำหนดคิรยาท่าทาง หรือพฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น อาจจะไม่เกิดขึ้นในระหว่างเวลาที่ทำการสังเกตอยู่ก็ได้ ผลการบันทึกจะบอก ให้ทราบว่าเป็น ระยะเวลาที่ทำการศึกษาสังเกตนั้น มีพฤติกรรมอะไรเกิดขึ้นบ้าง หรืออาจบอกได้ ต่อไปอีกว่า พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นบ่อยเพียงไร ตัวอย่างของการบันทึกด้วยวิธีนี้ได้แก่ The Florida Taxonomy of Cognitive Behavior ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยในการ สังเกตพฤติกรรมการสอนของครู ประกอบด้วยข้อความที่กล่าวถึงพฤติกรรมต่าง ๆ 55 ข้อความ ข้อความเหล่านั้นสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ 9 กลุ่ม Bloom และ Sanders ได้จัดเรียงพฤติกรรม ที่แสดงออกจากง่ายไปจนถึงยาก ตามลำดับดังนี้

- 1.1 ความรู้ในเรื่องเรื่อง
- 1.2 ความรู้ในวิธีดำเนินการ
- 1.3 ความรู้รายละเอียดในเรื่อง
- 1.4 การแปลความหมาย
- 1.5 การตีความหมาย
- 1.6 การนำไปใช้
- 1.7 การวิเคราะห์
- 1.8 การสังเคราะห์
- 1.9 การประเมินค่า

ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะแยกเป็นข้อย่อย ๆ อีกในระหว่างการศึกษาสังเกต ผู้สังเกตจะต้องคอยจับตาดูว่า ครูแสดงพฤติกรรมใดออกมาบ้าง แล้วทำเครื่องหมายหน้าข้อความที่ทำพฤติกรรมนั้น

2. Category System เป็นวิธีที่กำหนดลักษณะย่อยต่าง ๆ ซึ่งประกอบเข้าเป็นพฤติกรรม ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว ลักษณะประกอบเหล่านั้นเป็นอิสระต่อกัน และมีคำอธิบายเกี่ยวกับ ลักษณะประกอบนั้นไว้อย่างแจ่มแจ้ง ผู้สังเกตการสอนจะต้องเรียนรู้ลักษณะของ พฤติกรรมอะไรอยู่ในประเภทใด และเกิดขึ้นที่ตรงไหนแต่ละช่วงของเวลาขณะทำการสังเกต ตัวอย่างของเครื่องมือที่ใช้ระบบนี้คือ Withall's System, Flanders Interaction Analysis Categories or the Verbal Interaction Categories System (VICS) ซึ่งแบ่งพฤติกรรมที่จะสังเกตออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. พฤติกรรมของครู
2. พฤติกรรมของนักเรียน
3. พฤติกรรมอื่น ๆ

เมเลย์ และมิทเซล (Meley and Mitzel N.D. by Ober and others. 1971 : 36 ;

อ้างถึงใน นลดา จันทร์สมบัติ. 2527 : 31 - 33) ได้กล่าวถึงระบบใดที่ควรใช้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ว่า Category System ควรใช้เมื่อจะศึกษาพฤติกรรมการสอนด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวส่วน Sign System นั้น เหมาะในการศึกษาพฤติกรรมการสอนที่มีความสำคัญเท่ากันหลาย ๆ ด้าน หรือไม่ทราบว่าจะ พฤติกรรมการสอนด้านใดสำคัญ ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูประจำกลุ่มทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านต่าง ๆ ด้วยระบบ Sign System

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาสาขาสามัญ วิธีเรียนทางไกล ที่มีครูประจำกลุ่มเป็นบุคคลที่สำคัญเพื่อ ให้การจัดการศึกษาออกโรงเรียน ในส่วนการศึกษาสาขาสามัญประสบผลสำเร็จได้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าสรุปได้ดังนี้ คือ

1. งานวิจัยในประเทศ

มนัส ภาคภูมิ (2520 : 63) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนด้านการรู้จัก และด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน จากครูสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ จำนวน 21 คน พบว่าครูที่มีวุฒิทางการศึกษาดังต่อนุบริบูรณ์ขึ้นไป มีพฤติกรรมการสอนด้านการรู้จัก และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน มากกว่าครูผู้สอนที่มีวุฒิการศึกษา ที่ต่ำกว่าอนุปริญญาลงมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .01 ส่วนครูผู้สอนที่มีอายุประสบการณ์การสอน สภาพสมรส และอยู่ใน

ภูมิภาคต่างกัน มีพฤติกรรมด้านจิตใจ และปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปริมาณลักษณะพฤติกรรมการลดอันดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนพฤติกรรม ที่ใช้มากที่สุด ผู้เรียนเป็นผู้ตอบรับ และพฤติกรรมที่ครูใช้น้อยที่สุดคือ ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่ม

ประโยชน์ จันทร์โชติ (2520 : 61 - 63) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยทำการสอบถามทัศนคติและจากบุคคลหลายฝ่าย คือครูประถมศึกษา ผู้บริหารการศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของครูอันเป็นที่พึงประสงค์นั้น มีดังนี้

1. คุณลักษณะด้านการสอน มีความรู้ดี ติดตามผล เตรียมการสอน รู้จักใช้วิธี และอุปกรณ์ มีความรู้เรื่องหลักสูตรดี มีความสามารถในการสอนวิชาต่างๆ ได้หลายวิชา ช่วยเหลือเอาใจใส่นักเรียนให้เด็กคิดเป็น และปฏิบัติได้ สนใจต่อความเคลื่อนไหวทางวิชาการ ทำให้บรรยากาศให้สนุกสนานน่าเรียน รู้จักกระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้อยากเห็น หาประสบการณ์ใหม่ๆ แปลก ๆ ให้แก่ผู้เรียนเสมอ

2. คุณลักษณะด้านสัมพันธภาพกับนักเรียน ได้แก่ มีความเมตตาหัวทอนกันไม่วางท่าถือตัว ทำตัวให้เด็กทั้งรักทั้งเกรงใจ ติดตามถามทุกข์สุข เอาใจใส่ในด้านการเรียน ให้นักเรียนตั้งกฎระเบียบ มีความหวังดีต่อนักเรียนทุกคน ช่วยให้นักเรียนแก้ปัญหาด้วยตนเองได้

3. คุณลักษณะด้านความประพฤติ คุณธรรม-ศีลธรรม ความประพฤติเรียบร้อย ปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตากรุณาต่อคนทั่วไป ยึดมั่นในศีลธรรมอันดี ไม่หลงมัวเมาในอบายมุข

4. คุณลักษณะด้านบุคลิกลักษณะท่าทาง ได้แก่ รูปร่างสง่างาม แต่งกายสะอาดเรียบร้อยทันสมัยพอสมควร มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายดี มีอารมณ์ขัน มีกำลังใจเต็มแข็ง กระฉับกระเฉงพอใจ เป็นต้นอ่อนน้อม เป็นมิตรได้กับคนทุกชั้นไม่ทำตัวเป็นคนมีปมด้อย

5. คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ให้ความต้อนรับผู้มาติดต่อร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียน ติดต่อย่อมเยาเอ็นดูผู้ปกครองนักเรียนโดยทั่วถึง ให้ความช่วยเหลือตามสมควร ปรับตัวให้เข้ากับคนทุกชั้นในสังคม ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาท้องถิ่นของบุคคลอื่นในแง่ดี ไม่เห็นแก่ตัวหรือเอารัดเอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน

6. คุณลักษณะด้านปฏิบัติงานทั่วไป ได้แก่ อุทิศเวลาให้แก่งานทุกอย่าง ปรับปรุงโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า ทั้งอาคารและบริเวณ ช่วยดูแลรับผิดชอบทรัพย์สินของโรงเรียนทำให้กับโรงเรียนเหมือนกับบ้านของตนเอง ไม่เป็นคนนิ่งดูตาย ช่วยเหลือกิจการของโรงเรียนด้วยความเต็มใจ

7. คุณลักษณะด้านความเป็นประชาธิปไตย ได้แก่ ความเต็มใจในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีระเบียบวินัยปฏิบัติตามแบบแผนของกฎหมาย เต็มใจปฏิบัติตามมติของส่วนรวม หมั่นศึกษาในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ เคารพมติของกลุ่ม มีความกล้าใน การแสดงความคิดเห็นของคนอื่นเสมอ มีความสามารถในการถ่ายทอดและฝึกฝนประชาธิปไตย ให้แก่คนอื่น

ในด้านสมรรถภาพการสอนของครู สุทธิ ประจักษ์ศักดิ์ (2520 : 143 - 152) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็น เกี่ยวกับสมรรถภาพในการสอน ของนักศึกษาครูระดับประกาศนียบัตร วิชาการศึกษาระดับชั้นสูง ในสถาบันฝึกหัดครูที่อยู่ในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคกลาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักศึกษาครูที่ผ่านการฝึกสอนแล้ว ครูที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ รวม 783 คน การวิจัยสรุปผล ได้ดังนี้

1. สมรรถภาพทางวิชาการ นักศึกษาครูควรมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี การค้นคว้าความรู้อยู่เสมอ การศึกษาเพิ่มเติมในวิชาที่สอน ความแม่นยำในเนื้อหาวิชาเป็นความสำคัญรองลงมา ในสภาพที่เป็นจริงนักศึกษาครูได้มีการใช้ตำราแบบเรียนมากที่สุด ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอน ความสามารถในการเขียนจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เป็นสิ่งที่นักศึกษาครูมีความรู้และได้ปฏิบัติรองลงมา
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ สมรรถภาพการถ่ายทอดความรู้ นักศึกษาครูควรมีความสามารถ และทักษะในการสนใจมากที่สุด ความสามารถ และทักษะในการสอนให้นักเรียนได้ รู้จักแก้ปัญหา การใช้กระดานดำ การสอนเพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การนำเข้าสู่บทเรียน การแสดงท่าทางประกอบการสอน การสรุปบทเรียน เป็นความสำคัญรองลงมาในสภาพที่เป็นจริงที่ นักศึกษามีความสามารถ และทักษะมากที่สุด ได้แก่ความสามารถและทักษะในการใช้กระดานดำ รองลงมาคือความสามารถและทักษะในการนำเข้าสู่บทเรียน
3. ความคิดเห็น และสภาพที่เป็นจริง เกี่ยวกับภาระงานและแผนการสอน นักศึกษาครูได้มีการกำหนดจุดประสงค์ของการสอนทุกครั้ง
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การจัดกาการสอนและการจัดห้องเรียน นักศึกษาครูควร จะมีความสามารถ ในการสร้างบรรยากาศที่ดีในห้องเรียน ในสภาพที่เป็นจริง นักศึกษาครูมีความรู้ ความสามารถ และการปฏิบัติในการทำโครงการสอน บันทึกการสอน และสามารถนำไปปฏิบัติ มากที่สุด

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การตัดสินใจในการสอน นักศึกษาควรควรกล้าแสดงความคิดเห็น และกระทำสิ่งที่มีเหตุผลมากที่สุด ในสภาพที่เป็นจริง นักศึกษาควรได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการประเมินผลการสอนมากที่สุด

6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การประเมินผลการสอน นักศึกษาควรจะได้มีการนำผลการประเมิน มาปรับปรุงการสอนใหม่ สภาพที่เป็นจริง นักศึกษาควรได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการประเมินผลการสอนมากที่สุด

สุนทร โคตรบรรเทา (2523 : 136) ได้ศึกษาวิจัย และเทคนิคการสอนภาษาอังกฤษของนักศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งในชั้นเรียน และนักศึกษาทางวิทยุไปรษณีย์ ในประเทศไทย พบว่า ปัญหาในการสอนภาษาอังกฤษ สืบรับนักศึกษาทางวิทยุ และไปรษณีย์แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4 ที่สำคัญสำหรับครูประจำกลุ่ม คือ ครูประจำกลุ่มมีเวลาเพียงเล็กน้อยในการให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาในการเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะครูประจำกลุ่ม จะต้องใช้เวลาที่มีอยู่ในการพบกลุ่มแต่ละครั้ง ให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนทุกวิชา อีกประการหนึ่ง ครูประจำกลุ่มขาดทักษะและประสบการณ์ ในการสอนผู้ใหญ่ที่มีอายุและพื้นฐานทางด้านต่าง ๆ ต่างกันในกลุ่มเดียวกัน

สุนทร โคตรบรรเทา (2523 : 106-107) ได้ให้ทัศนะในด้านบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนการศึกษานักผู้ใหญ่ ดังนี้

1. เป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการเรียนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
2. เป็นผู้ร่วมวางแผนการเรียน
3. ครูจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และวิธีเรียน
4. ครูผู้สอนผู้ใหญ่ควรมีหน้าที่ ในการจัดการเรียนการสอน และอุปกรณ์การเรียนของผู้เรียน และให้กำลังใจผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

พุทธชาติ ราชบริษา (2524 : 221) ได้สรุปคุณสมบัติ ของผู้ที่จะสอนการศึกษานักผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความเมตตา
2. เป็นผู้ที่ย้ำกับคนอื่นได้ง่าย
3. เป็นผู้ที่มีความเป็นมิตรอยู่เสมอ
4. เป็นผู้ที่ยืดหยุ่นได้และยอมรับการเปลี่ยนแปลง
5. เป็นผู้ที่รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
6. เป็นผู้รู้จักวางแผนการสอนและเตรียมกิจกรรมต่างๆ อย่างมีระบบ
7. เป็นผู้สามารถเปลี่ยนแปลงการสอนจากสอนเด็ก(Pedagogy) มาเป็น

การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy)

8. ปฏิบัติตนต่อผู้เรียนในฐานะที่เขาเป็นผู้ใหญ่

9. พยายามทำให้ประสบการณ์ของผู้เรียนมีประโยชน์ และมีความหมายต่อชีวิต

ประจำวันของผู้เรียน

10. รู้จักเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนรู้

11. เป็นคนมีอารมณ์ขัน

12. รู้จักสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้เป็นที่สนุกสนาน

พรวิไล ดีชื่น (2525 : 143-146) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคาดหวังลักษณะ

บุคลิกภาพ และบทบาทการสอน ของครูผู้สอนนักเรียนภาคปกติ และนักศึกษาผู้ใหญ่ในเขตภาคเหนือ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร ครูสอน และนักศึกษาจำนวนกลุ่มละ 120 คน ปรากฏผลดังนี้

1. ความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับลักษณะบุคลิกภาพ และบทบาท

การสอนของครูสอนนักเรียนภาคปกติ และที่สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่นัยสำคัญทางสถิติ

2. กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มครูสอน ให้ความคาดหวังเกี่ยวกับลักษณะ

บุคลิกภาพ และบทบาทการสอน ของครูสอนนักศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

3. กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มผู้บริหาร ให้ความคาดหวังเกี่ยวกับลักษณะ

บุคลิกภาพ และบทบาทการสอนของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

4. กลุ่มครูผู้สอน และผู้บริหาร ให้ความคาดหวังเกี่ยวกับลักษณะบุคลิกภาพ

และบทบาทการสอน ของครูสอนการศึกษาผู้ใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ศูนย์การศึกษาานอกโรงเรียนภาคใต้ (2526 : 15 ; ย่างถึงใน อฉลาด จันทร์สมปิติ,

2527 : 10 - 15) ได้กำหนดลักษณะของครูสอนการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีไว้ 11 ประการ คือ

1. ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม

2. สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

3. มีความรับผิดชอบสูง รักงาน เสียสละ มีอุดมการณ์ในการทำงาน

4. มีความเข้าใจตนเองและยอมรับฟังผู้อื่น

4. ต้องทราบถึงข้อจำกัดของตน ทั้งด้านเด่นและด้านด้อย มีความมั่นใจ อยู่เสมอว่าจุดเด่นบางอย่างของคน อาจกลับเป็นจุดด้อยในบางสถานการณ์ก็ได้
6. สามารถมองเห็นปัญหาได้รอบด้าน และทราบวิธีการแก้ปัญหาในลักษณะต่าง ๆ
7. สามารถทราบถึงความรู้สึก และความต้องการของผู้อื่นได้โดยวิธีสังเกต
8. มีศิลปะการจูงใจ มีศิลปะการครองใจและมนุษยสัมพันธ์
9. เป็นผู้มองโลกในแง่ดี และมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นเสมอ
10. จะต้องมีความรู้สึกอยู่เสมอว่าครูไม่ใช่ผู้สอน ครูเป็นแต่ผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้

11. จะต้องมีความเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนมีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย

เหรียญ แก้วประกาย (2526 : 64) ได้ศึกษามหาวิทยาลัยของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนผู้ใหญ่ ครูสอน และนักศึกษาผู้ใหญ่ในเขตการศึกษา 8 โดยแบ่ง บทบาทออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการสอน ด้านการปกครอง ด้านบริการอบรม และแนะแนว ด้าน คุณธรรมและความประพฤติ และด้านมนุษยสัมพันธ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนะต่อบทบาทในด้าน ต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านบริการอบรม และแนะแนว ด้านคุณธรรม และความประพฤติ และด้านมนุษยสัมพันธ์ ที่นักศึกษามีทัศนะอยู่ในระดับปานกลาง

ฉลาด จันทร์สมบัติ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครู การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 หมวดวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในจังหวัด มหาสารคาม พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้พฤติกรรมการสอนด้านต่าง ๆ มุ่งการสอนเนื้อหาของ บทเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับมากที่สุด มากกว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ครู ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้วิธีการสอนแบบอภิปรายเป็นหลัก ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการ ศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูที่มีวุฒิ ประสบการณ์การสอน ครูที่ผ่านการ อบรมกับครูที่ไม่ผ่านการอบรม มีพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนครู ที่มีอายุต่างกัน มีพฤติกรรมการสอนด้านต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เจียรศรี วิวิธสิริ (2527 : 184 - 185) ได้กล่าวถึงเทคนิค และวิธีการสอน ผู้ใหญ่ไว้ 3 ประการ คือ

1. การจัดการเรียนการสอน เป็นรายบุคคล หมายถึง การจัดผู้เรียนเพื่อจะให้ เรียนได้คนเดียว เช่น การศึกษาหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง การสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป การสอน

ทางไปรษณีย์ การสอนโดยใช้ระบบการศึกษาทางไกล หรือการสอนแบบตัวต่อตัว โดยเน้นการฝึกปฏิบัติ เช่นการฝึกหัด และสอนวิชาต่าง ๆ เป็นต้น

2. การจัดการเรียนการสอน เป็นกลุ่ม หมายถึง การจัดผู้เรียนเพื่อให้เรียนเป็นกลุ่มย่อย 6 - 10 คน เช่นการจัดชั้นเรียนเล็ก ๆ การจัดกลุ่มเพื่ออภิปราย เป็นต้น และการจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ ขนาดชั้นเรียนปกติ จนถึงมีคนเป็นร้อยคนขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มเหล่านี้อาจแบ่งตามวัย เพศ หรือ คละกันขึ้นอยู่กับเนื้อหา และเทคนิคที่จะใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

3. การจัดการเรียนการสอน ในสถานการณ์จริง หมายถึง การจัดการเรียนการสอน ให้นักเรียนจำนวนมาก ๆ โดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นหลัก ผู้สอนหรือผู้ที่ให้ความรู้ ไม่จำเป็นต้องจัดชั้นเรียนให้ผู้เรียน แต่ต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายที่จะรับความรู้เป็นใคร

จูนตา นพคุณ (2527 : 189) ได้กล่าวไว้ว่า ครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ควรมีคุณลักษณะดังนี้คือ

1. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาเป็นอย่างดี
2. มีทักษะในการสอน และมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. ให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้ดี
4. ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ใหญ่
5. ผู้สอนจะต้องพยายามเรียนรู้นิสัย บุคลิกภาพ และลักษณะของผู้เรียนแต่ละคน
6. มีความเชื่อว่าบุคคลมีศักยภาพที่เจริญเติบโตได้
7. มีจินตนาการในการจัดโปรแกรม
8. มีความสามารถที่จะสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านการพูด และในด้านการสอน
9. มีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อม ที่จะเลือกอำนวยความสะดวกให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุด
10. มีความสามารถที่จะเรียนรู้ ต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง ตลอดชีวิต
11. มีประสิทธิภาพในฐานะเป็นผู้นำกลุ่ม
12. มีความรู้เกี่ยวกับค่านิยม และข้อดีและข้อเสียต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง
13. มีความเข้าใจว่าผู้ใหญ่มีแรงจูงใจอะไรบ้างถึงเข้ามาร่วมโครงการการศึกษา

14. ใจกว้างไม่มองอะไรแคบๆ ยินดีรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

15. มีอุดมการณ์ในด้านการศึกษานอกโรงเรียน

ระนัน แดงจวง (2527 : 14) ได้ทำการวิจัยเรื่องสมรรถภาพของครูผู้สอน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3 - 4 พบว่าสมรรถภาพที่มีความสำคัญ ได้แก่

1. มีความรู้ในหน้าที่บทบาท และความรับผิดชอบของครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่
2. มีทักษะเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์
3. มีทักษะในการทำให้ นักศึกษาสนใจเรียน
4. มีทักษะในการช่วยให้นักศึกษามีความรู้ ความสามารถ ในการแก้ปัญหาเป็น หรือ "คิดเป็น"

5. มีความรู้และทักษะในการส่งเสริม ให้นักศึกษาพัฒนาทักษะ และความรู้ในเรื่องของเทคนิคการเพิ่มประสิทธิภาพในการอาชีพ

6. มีเทคนิคทางการศึกษาต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่นกระบวนการกลุ่ม
7. มีความสามารถในการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนเพื่อการศึกษา
8. มีความรู้และทักษะในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา
9. มีทักษะในการวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาของชุมชน
10. มีทักษะในการสอนและการติดต่อสื่อสาร

ในด้านคุณลักษณะของครูผู้สอน สาราณ คำพรม (2528 : 60-62) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 ตามทัศนะของผู้เรียน ผู้สอนและผู้บริหารในจังหวัดอุตรดิตถ์ แบ่งคุณลักษณะออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านความรู้ ในการจัดการเรียนการสอน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความเป็นประชาธิปไตย ด้านบุคลิกท่าทาง และด้านความประพฤติ และคุณธรรม ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนะต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทุกด้านอยู่ในระดับสูงเมื่อเปรียบเทียบในแต่ละด้านพบว่า

1. ด้านความรู้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารมีทัศนะต่อด้านนี้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่พบว่า ผู้เรียนกับผู้สอนมีทัศนะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนผู้เรียนกับผู้บริหาร และผู้บริหารกับผู้สอนมีทัศนะ ไม่แตกต่างกัน
2. ด้านมนุษยสัมพันธ์ ผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหาร มีทัศนะต่อด้านนี้

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่พบว่า ผู้เรียนกับผู้สอน มีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนผู้เรียนกับผู้บริหารการศึกษารู้ สอดคล้องกับความต้องการ การกระตุ้นที่ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิบัติ ของการเป็นตัวของตัวเอง เพื่อนำไปสู่การบรรลุต้นขั้นสุดม ด้านการกระตุ้นให้เกิดความคิด และการกระทำที่สร้างสรรค์ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับความต้องการ ด้านการเป็นผู้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ทั้งในด้านบุคคล องค์กร และชุมชน ด้านการสร้างโอกาสทางการเรียนนอกระบบโรงเรียน และด้านการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สอนที่มีความสามารถ

สุมาลี สังข์ศรี (2529 : 23 - 24) ได้ทำการสำรวจคุณลักษณะของบุคลากร การศึกษานอกโรงเรียนที่พึงประสงค์ โดยสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงาน ต่าง ๆ ประมาณ 25 คน ที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร และเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข ผลการสำรวจสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านคุณวุฒิการศึกษาประมาณร้อยละ 60 ของกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าผู้ที่จะทำงานทางด้านการศึกษานอกโรงเรียนนี้ ควรมีความรู้อย่างต่ำขั้นปริญญาตรี
2. ด้านพื้นฐานความรู้ที่ควรมี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าผู้ที่จะทำงานการศึกษานอกโรงเรียน ควรจะมีความรู้ตรงกับงานที่ปฏิบัติ หรือเป็นวิชาที่เกี่ยวกับหน่วยงานโดยเฉพาะ เช่น ถ้าปฏิบัติงานกรมการศึกษานอกโรงเรียน ควรจะมีความรู้เกี่ยวกับหลักการ ปรัชญาการศึกษา การเรียนการสอนผู้ใหญ่ ฯลฯ นอกจากนี้ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานของสังคมไทย การพัฒนาสังคม การประสานงาน การพัฒนาชนบท มนุษยสัมพันธ์ การติดตามผลประเมินผลงานที่ปฏิบัติ
3. ด้านประสบการณ์ บุคลากรที่ทำงานด้านนี้ควรมีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 1-3 ปี และควรเป็นผู้ที่เคยทำงานในชนบท งานพัฒนาชนบท เป็นวิทยากรในกรอบกรม หรือเป็นอาสาสมัครทำงานในพื้นที่ เป็นต้น
4. ด้านความรู้พิเศษอื่น ๆ ที่บุคลากรด้านการศึกษานอกโรงเรียนควรมี คือ พูดภาษาถิ่นได้ มีความรู้เกี่ยวกับสังคม และท้องถิ่น ตำนานพื้นเมือง ร้องเพลง ชนบทรรมนิยม ประเพณีท้องถิ่น รู้วิธีสร้างมนุษยสัมพันธ์ และสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ชาวบ้านได้
5. ด้านความชำนาญในวิชาชีพ หรือด้านเฉพาะอย่าง ประมาณร้อยละ 60 ของความเห็นจากผู้ทำงานเกี่ยวกับชนบท หรือเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนควรมีความรู้ทางด้านวิชาชีพเฉพาะอย่างโดยอย่างน้อย ที่จะช่วยส่งเสริมอาชีพของชาวบ้านได้ หรืออาจจะมีความรู้

เกี่ยวกับการผลิตสื่อ และสามารถประสานงานที่จะนำวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะมา
ช่วยชาวบ้านได้

6. ด้านความรับผิดชอบ ผู้ทำงานด้านนี้ควรมีความรับผิดชอบสูง แก้ปัญหา
เฉพาะหน้าได้ จริงจังและจริงจังต่อการทำงาน และมีดวงมเสียสละในการทำงานทั้งใน และ
นอกเวลา

7. ด้านบุคลิกภาพ จะต้องมีความสุภาพเรียบร้อย จริงใจ ซื่อสัตย์ ร่าเริง เป็นผู้นำ
ประสานงาน และเข้ากับผู้อื่นได้ดี

สุพจน์ เขียวชาญ (2529 : ง-จ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์
ประจำกลุ่มและนักศึกษา เกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของอาจารย์ประจำกลุ่มการศึกษานอก
โรงเรียน ประเภทบุคคลภายนอกในกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งสมรรถภาพออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้าน
การวางแผน การพบกลุ่ม ด้านการแนะแนวและการแก้ปัญหา ด้านกระบวนการกลุ่ม ด้านความ
สัมพันธ์กับชุมชน และด้านการประเมินผล ผลการศึกษาพบว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร และ
อาจารย์ประจำกลุ่ม เกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ ในด้านการวางแผนพบกลุ่ม ด้านการ
แนะแนวและการแก้ปัญหา และด้านกระบวนการกลุ่มอยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนด้านความสัมพันธ์กับ
ชุมชน และด้านการประเมินผลอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และจากการทดสอบค่าที พบว่ากลุ่ม
ตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นว่าอาจารย์ประจำกลุ่มควรมีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ทุกด้าน อยู่ใน
ระดับปานกลางขึ้นไปอย่างน้อยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิด
เห็นเกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ ของอาจารย์ประจำกลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน และเมื่อพิจารณาสมรรถภาพเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มผู้บริหารมี
ความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอาจารย์ประจำกลุ่ม เฉพาะในด้านการวางแผน การพบกลุ่ม และ
ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน แต่แตกต่างกับกับนักศึกษาทุกด้าน มีเพียงด้านเดียวที่ไม่แตกต่างกัน
คือ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

สุเทพ ช่อมเจริญ (2529 : 71-74) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียน
ของครูประจำกลุ่มการศึกษาทางวิทยุ และไปรษณีย์ พบว่า ครูประจำกลุ่มที่มีอายุมากขึ้น มีแนว
โน้มว่า สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ครูประจำกลุ่มมากขึ้น เพราะผู้ที่มีอายุมากขึ้นจะมีความพร้อม
ทางด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้พร้อมที่จะมีความสามารถในการปฏิบัติงานมากขึ้น ทางด้าน
ประสบการณ์ของครูประจำกลุ่ม พบว่าครูประจำกลุ่ม ที่มีประสบการณ์การสอนผู้ใหญ่มามาก จะ
สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ครูประจำกลุ่มได้ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์การสอนผู้ใหญ่
นั้น เป็นประสบการณ์การสอนระดับเดียวกัน หลักสูตรเดียวกัน งานในหน้าที่จึงมีความคล้ายคลึงกัน

ซึ่งทำให้ผู้ที่มีประสบการณ์มาแล้ว สามารถปฏิบัติได้ดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย หรือไม่มีประสบการณ์เลย

คุกร ตรีแดน (2530 : 164) ได้กล่าวไว้ว่า ครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีควรมีบุคลิกภาพ ดังนี้

1. มีทักษะในการสอน
2. มีอารมณ์ขัน
3. มีความสามารถเข้ากับผู้อื่นได้
4. มีใจกว้าง
5. มีความรู้ดีในเรื่องที่จะสอน
6. มีความอดทน
7. มีท่าทางสง่างาม
8. รู้จักให้เกียรติแก่ผู้เรียน
9. มีเสียงไพเราะ
10. มีความยุติธรรมปราศจากความลำเอียง
11. ให้อเวลาแก่ผู้เรียน
12. สนใจในเนื้อหาวิชาที่สอนอยู่เสมอ
13. มีอุดมการณ์
14. มีความจริงใจและมีศักดิ์
15. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
16. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

อุษา เทียนทอง (2530 : 55) ได้ศึกษา ลักษณะการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4 ทางวิทยุไปรษณีย์ ในเขตภาคกลาง พบว่า

1. จำนวนครูประจำกลุ่มโดยเฉลี่ย ที่ปฏิบัติกิจกรรมการพบกลุ่มมากกว่าร้อยละ 50 คือปฏิบัติด้านบรรยายภาคทั่วไป ร้อยละ 62.08 ด้านซักถามและตอบปัญหาการเรียน ร้อยละ 55.76 และด้านกิจกรรมต่อเนื่องร้อยละ 55.49 และครูประจำกลุ่มโดยเฉลี่ย ที่ปฏิบัติกิจกรรมการพบกลุ่มน้อยกว่าร้อยละ 50 คือ ปฏิบัติในด้านเน้นหนักการ ร้อยละ 40.38 ด้านการอภิปราย ร้อยละ 37.98 และด้านปลูกฝังสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ร้อยละ 25.96
2. ครูประจำกลุ่ม ที่มีวุฒิ อายุ วิชาชีพ ประสบการณ์ และสถานที่พบกลุ่มต่างกัน มีลักษณะการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาของครูประจำกลุ่ม ในการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม โดยสรุปคือ ผู้เรียนต้องการให้ใช้เวลาการพบกลุ่ม เพื่อปัญหาการเรียน กล่าวคือ ต้องการให้ครูประจำกลุ่ม สอนเมื่อมาพบกลุ่ม เนื่องจากผู้เรียนอ่านคู่มือเรียนบางวิชาด้วยตนเองไม่เข้าใจ และครูประจำกลุ่ม ขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม

จิตรสมย์ นิลโมจน์ (2530 : 41) มีความเห็นว่าคุณสมบัติที่จำเป็นที่สุดของการเป็น ครูสอนผู้ใหญ่ที่ดี คือ

1. มีความรู้ในวิชาที่สอนและวิชาที่เกี่ยวข้อง
2. มีความสามารถในการใช้เทคนิคการสอน
3. สามารถให้คำปรึกษาแนะแนวสำหรับผู้ใหญ่
4. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา
5. มีความรู้ในด้านการวิจัย การวัดผลประเมินผล การเขียนการสอน และการพัฒนาหลักสูตร
6. เป็นผู้ที่มีบุคลิกดี มีมนุษยสัมพันธ์ และเคารพในเหตุผล
7. มีความรับผิดชอบต่องาน ต่อตนเอง และต่อผู้เรียนและชุมชน

อัญชรีย์ สรวงท้าวไฉ่ (2536 : 111-112) ศึกษาความคิดเห็นของครูประจำกลุ่มและ นักศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น วิถีเรียนทางไกล ที่มีต่อกิจกรรมการพบกลุ่ม การศึกษานอกโรงเรียนพบว่า เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูประจำกลุ่มกับนักศึกษายสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของจังหวัดชลบุรีทั้งสองกลุ่มนี้มีปัญหาไม่สอดคล้องกัน ในการ ดำเนินกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียนกิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ในส่วนของ กิจกรรมนั้น ทั้งครูประจำกลุ่มและนักศึกษาเห็นว่า กิจกรรมการแก้ปัญหาการเรียนนั้น ได้มีการจัดอยู่ในเกณฑ์มาก สำหรับกิจกรรมต่อเนื่องนั้น เฉพาะครูประจำกลุ่มเท่านั้นที่เห็นว่าจัดได้มาก

ชูใจ สายอนุพันธ์ (2536 : 139-144) ศึกษากิจกรรมการพบกลุ่ม และการพัฒนา คุณภาพชีวิตของนักศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น วิถีเรียนทางไกล: ศึกษา กรณีบ้านบาตูปูเต๊ะ ต.เกาะสิงห์ อ.กันตัง จ.ตรัง พบว่า กิจกรรมการพบกลุ่มที่จัดขึ้นไม่ได้ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ การสอนเป็นลักษณะครูเป็นศูนย์กลาง มีการอธิบายเนื้อหาในแบบเรียน ทุกครั้ง นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยและมีโอกาสที่จะคิดแก้ปัญหาบ่อย ส่วนใหญ่ แล้วนักศึกษาก็ใช้เวลาไปในด้านบันเทิงและนันทนาการ

กรมการศึกษาเอกชนโรงเรียน (2537 : 53) สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการสอนการ
ศึกษาเอกชน ผลงานวิจัยสรุปได้ว่า ระบบการจัดการศึกษาทางไกลหรือการสอน ทางไกลนั้น
การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบครูหรือวิทยากรแล้วมีการทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียนอื่น ๆ นั้นเป็น
ประโยชน์ต่อผู้เรียน กิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้น การปฏิบัติจริงยังดีกว่าที่คาดหวัง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ลีตส์ (Leeds, 1960 : 64) ได้ศึกษาคุณสมบัติของครู โดยใช้ครูประจำการรัฐ
คาโรไลนาเหนือ จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะครูที่นักเรียนชอบมาก
คือ การเป็นผู้มีอารมณ์มั่นคง ให้ความร่วมมือทุกฝ่ายและมีความเป็นกันเองกับผู้เรียน ส่วน
ลักษณะของครูที่นักเรียนไม่ชอบคือ การชอบวิพากษ์วิจารณ์ ต้านผู้เรียนเศร้าหมอง และหลบซ่อน
ตัว

ดันฮิลล์ (Dunhill, 1965 : 3) เขียนบทความเรื่อง "Discipline in the Classroom."
กล่าวถึงลักษณะของครูไว้ว่า ครูต้องเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีความเป็นตัวของตัวเอง มีจิตใจอ่อนโยน
มีน้ำเสียงดังฟังชัด มีความเมตตากรุณา มีอารมณ์ขัน มีความรอบรู้ มีความกระตือรือร้น เชื้อถือได้
เลื่อมใสเต็มอกปลาย และมีประสิทธิภาพในการสอน

ไรอันส์ และคนอื่น ๆ (Ryans and others, 1970 : 3) เขียนหนังสือชื่อ
"Characteristics of Teachers." กล่าวถึงองค์ประกอบของครูที่ดี 9 ลักษณะ ดังนี้

1. ให้ความอบอุ่นและความเป็นมิตร
2. มีความรับผิดชอบ
3. มีความ กระตือรือร้น และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. สนใจในความคิดเห็นของนักเรียน
5. สนใจในพฤติกรรมประชาธิปไตยในชั้นเรียน
6. สนใจในความคิดเห็นของผู้บริหาร และผู้ร่วมงาน
7. สอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
8. ใช้ภาษาในการสื่อความหมายได้ถูกต้อง
9. มีอารมณ์มั่นคง ปรับตัวได้ดี

ซิมป์สัน (Simpson, 1972 : 17 ; อ้างถึงใน อฉลาด จันทรสุมปติ. 2527 : 23 - 24)
ได้กล่าวว่า ครูที่สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ นั้นควรจะต้องได้รับการอบรมก่อนที่จะไปเป็นครูสอน เพราะ
การฝึกอบรมนั้นเป็นการเพิ่มพูนทักษะ และประสบการณ์ให้ตนเอง นอกจากนั้นการฝึกอบรมจะ
เป็นแนวทางให้ผู้สอนได้รู้แนวในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแก่ผู้ใหญ่ได้ถูกต้อง

ไวแกนด์ (Weigand, 1977 : 33) เขียนหนังสือชื่อ "Implementing Teacher Competencies Positive Approach to Personalizing Education," กล่าวถึงครูที่มีประสิทธิภาพว่า

1. ดำเนินถึงระดับสติปัญญาของนักเรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ตอบตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. สามารถใช้ด้วยคำที่ชัดเจนช่วยให้เด็กคิด และกระตุ้นให้ผู้เรียนนำ

ประสบการณ์เดิมมาใช้

4. สามารถสอนได้อย่างมีลำดับขั้น
5. มีเทคนิคในการวัดผลประเมินผล
6. พัฒนาให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

เพอร์วิส (Purvis, 1980 : 73) ได้ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเปิด พบว่า การที่ครูมีเอกสารประกอบการสอนอยู่แล้ว ทำให้ครูไม่ชวนชวนค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมและบางครั้งผู้เรียนจะยึดมั่นเฉพาะเอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยทำให้ไม่รู้จักวงส่วนสื่อการเรียนใช้สื่อประสมประเภททางเดียว ผู้เรียนไม่มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นได้ตบได้ เป็นเหตุให้ผู้เรียนขาดทักษะในการแสดงออกทุกด้าน

เจนคินส์ (Jenkins, 1981 : 52) ได้ศึกษาพบว่า รูปแบบการสอนทางไกลที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ การสอนที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วย สิ่งพิมพ์ เอกสารและรายการวิทยุ รวมทั้งมีการสอนเสริม หรือพบปะกับผู้สอนเป็นครั้งคราว สื่อเอกสารเป็นสื่อที่ผู้เรียนได้ด้วยตนเอง อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นสื่อถาวร สามารถทบทวนได้ด้วยตนเอง เพราะถ้าเป็นสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ เมื่อรายการจบแล้วไม่สามารถกลับมาได้อีก

บอปป์ มิเชล (Bopp Michael, 1992 : บทคัดย่อ) ได้นำเสนอเกี่ยวกับธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาออกโรงเรียน โดยเน้นส่วนที่เป็นเนื้อหาที่ยืดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยได้นำเสนอรูปแบบ หรือกรอบแนวคิดการติดตาม และการประเมินผลการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยใช้วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวศึกษา

ดับเบิลดัม (Dubbeldam, 1992 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา ด้านวัฒนธรรม ตัววัฒนธรรมนั้นมีความหมายกว้าง ยกที่จะกำหนดให้แน่นอนตายตัวได้ ดังนั้นการศึกษาของกลุ่มคนในสังคม จึงเป็นสื่อกลางที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การศึกษาในสมัยก่อน โรงเรียนจะจัดการศึกษาโดยตรง รัฐจะ

จึงสามารถ ควบคุมและมีอิทธิพล ในการกำหนดลักษณะทางวัฒนธรรมของตนเองได้ คำนิยมและ ภาระที่ดูฐาน ที่กำหนดในหลักสูตรจะช่วยสนับสนุนการเรียนวัฒนธรรมของผู้เรียน การศึกษา นอกโรงเรียน จึงน่าจะเป็นทางเลือกในการสอน และถ่ายทอดทักษะ ความชำนาญที่จะนำไปใช้ในการ ประกอบ อาชีพและพัฒนาสังคม การศึกษานอกโรงเรียนลงทุนต่ำและสามารถเรียนได้อย่าง ครอบคลุม การศึกษานอกโรงเรียนจะช่วยสนับสนุนการศึกษาในระบบและนำการศึกษาดังกล่าวไป ใช้ใน การพัฒนาสังคมต่อไป

โทรเยอร์ (Troyer, 1994 : 146) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี ในสหรัฐอเมริกาพบว่า บุคคลซึ่งควรแก่การยกย่องว่ามีความรู้ความสามารถเหมาะแก่การเป็นครูที่ ดีนั้น ต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ผู้ปกครอง และ ชุมชน
2. มีความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. อ่านหนังสือ วารสาร และหนังสือพิมพ์ทุกชนิด
4. ติดตามข่าวความเคลื่อนไหวทางวิชาการอยู่เสมอ